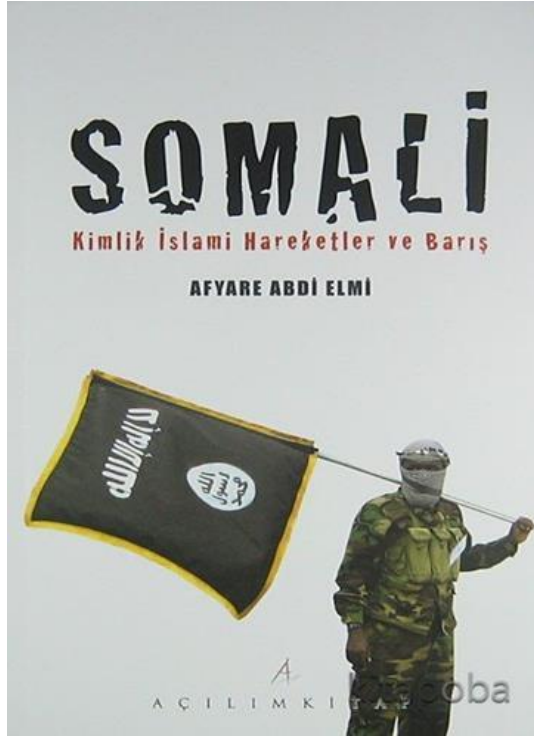

Kitap İncelemesi: Somali: Kimlik, İslami Hareketler ve Barış

Book Review: Somalia: Identity, Islamic Movements and Peace

Cihan DABAN

(Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
ORCID: 0000-0002-2890-2415, e-posta: cihandaban63@hotmail.com)

Afyare Abdi ELMİ

Somali: Kimlik, İslami Hareketler ve Barış

Açılım Kitap Yayınları, 2012

256 sayfa.

ISSN: 978-9944-105-33-0

Makale Türü / Article Type Kitap İncelemesi / Book Review	Başvuru Tarihi / Submitted 16.08.2024	Kabul Tarihi / Accepted 04.12.2024
Bu makaleye atf için / To cite this article Daban, C. (2024). Kitap İncelemesi: Somali: Kimlik, İslami Hareketler ve Barış. <i>Bölgesel Araştırmalar Dergisi</i> , 8(2), 251-255.		

Afrika kıtası, küresel siyasetin en sıcak gündemlerinden biridir. Tarihi, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gibi birçok alanda gündeme konu olan Afrika kıtası; kriz, şiddet, çatışma, terör ve korsancılık faaliyetleri olmak üzere önemli sorunlarla da konu olmaktadır. Bu konular üzerine çalışma yapan birçok akademisyen, yazar ve gazeteciler bulunmaktadır. Akademisyenlerden biri de Prof. Dr. Afyare Abdi Elmi'dir. Afyare Elmi, Ryerson Üniversitesi'nden Kamu Yönetimi alanında lisans, Brock Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi alanında yüksek lisans, Toronto Üniversitesi'nden Eğitim Politikası alanında ikinci bir yüksek lisans ve Alberta Üniversitesi'nden siyaset bilimi alanında uzmanlaşmış disiplinler arası bir doktora derecesine sahiptir. Çalışma alanları arasında şiddet, çatışma, güvenlik, kimlik, İslami hareketler ve barış inşası gibi birçok konular yer almaktadır. Bu çalışma alanları üzerinden özellikle Somali Federal Cumhuriyeti'ndeki olaylara odaklanmaktadır. Somali üzerine birçok çalışma kaleme alan Afyare Elmi'nin çalışmalarından biri de deneyimli çevirmen Zekiye Baykul tarafından 2012 yılında Türkçe literatüre kazandırılan ve İstanbul merkezli Açılım kitap yayınlarından yayımlanan Somali: Kimlik, İslami Hareketler ve Barış adlı kitap çalışmasıdır.

Afyare Elmi'nin bu eseri Somali'nin içinde bulunduğu sorunları en iyi şekilde ortaya koymaktadır. Bağımsızlık sürecinde ve sonrasında yaşanan gelişmelere değinen yazar; sadece Somali özelinde değil, aynı zamanda Doğu Afrika bölgesindeki genel duruma da değinmektedir. Kitap dokuz bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm Somali'deki genel sorunları aktarmaktadır. Bu bölümde korsanlık sorunu olmak üzere ülkedeki sorunların yerel çözümüne de ışık tutmaktadır. Somali'de gerçekleşen başarılı darbe girişimi, darbe girişimiyle iktidara gelen Muhammed Siyad Barre'nin izlediği politikalar anlatılmaktadır. İkinci bölümde Somali sorununun sebeplerine inilmiş ve ülkenin kısa bir tarihi olmak üzere ham madde kaynaklarına ve sömürge sonrası askeri baskılara değinmektedir. Üçüncü bölümde yazar, Somali'deki toplumsal yapıya değinerek kabilesel kimlik ve bu kimliğin Somali barışına etkisini ön plana çıkartmaktadır. Dördüncü bölüm Somali'de İslam ve İslami uyanış hareketlerini anlatmaktadır. Bu hareketin Somali'deki rolüne ve stratejik uygulamalarına yer vermektedir. Beşinci bölümde ABD'nin Somali politikasına ağırlık vermiştir. Genel bir durum analizinden yola çıkan yazar, terör olaylarını, el-İttihad ve eş-Şebab'ın terör listesine eklenmesinin arka plan analizini kaleme almıştır. Altıncı bölümde ise bölge ülkelerinin politik uygulamalarına ve bu ülkelerin Somali'ye karşı izlediği stratejik adımları ele almaktadır. Ayrıca Somali-Etiyopya arasında yaşanan tarihi düşmanlıklara, Ogaden Savaşı'na ve Büyük Somali Devleti'nin sınırlarına değinmektedir. Yedinci bölümde Somali'deki sorunların kök sebeplerine yönelik çözümün eğitim süreciyle aşılabileceğine, Somali savaşı ve eğitimin rolünün ne ölçüde önemli olduğuna, eğitim ve kimlik arasındaki ilintinin kayda değer yapılanmasına ve Somali'de barışın nasıl sağlanabileceğiyle ilgili eğitimin gücüne yer vermektedir. Sekizinci bölümde yazar, Somali barışının sağlanabilmesinde uluslararası toplumun önemli bir rol alması gerektiğinin altını çizmektedir. Başka bir ifadeyle barışı sağlamada uluslararası toplumun rolünü ve Birleşmiş Milletler Vesayet sistemini kaleme almaktadır. Dokuzuncu ve son bölümde ise Somali'nin geleceğine değinmektedir. Bu hususta yeni araştırmaların, tavsiyelerin ve müzakerelerin yapılarak mevcut sorunların ele alınmasını ve yerel bir çözüm bulunmasını arzu etmektedir.

Afyare Elmi, bu çalışmasıyla aslında sadece Somali'deki sorunları değil, aynı zamanda Somali'deki toplumsal yapının resmini de anlatmaktadır. Etnik olarak aynı kökene, dini

olarak da İslamiyet'e mensup olan Somalili halkların kabilesel kimlik bağlamında farklı olduklarının altını çizmektedir. Eserde Darod, Dir, Haviye, İsaak, Digil ve Mirifle gibi büyük kabilelere yer vermektedir. Bağımsızlık sonrası iç çatışmanın temel sebeplerinden birinin kabileler arasında yaşanan yönetimi ele geçirme kavgaları olduğuna değinilmektedir. 1969 yılında Muhammed Siyad Barre'nin gerçekleştirmiş olduğu askeri darbeyle yönetimi ele geçirmiş olması, başlangıçta Somali için iyi bir görüntü olarak algılanmış olsa da Barre'nin daha sonra uyguladığı politikaların Somali Devleti ve halkları açısından nasıl bir çöküşe sebebiyet verdiğini kaleme almaktadır. Bu hususta Barre'nin "Büyük Somali Devleti'nin" kurulması için hedeflediği Etiyopya'dan Ogaden bölgesini, Kenya'dan da Kenya'nın kuzeydoğu bölgesini almak projesi, aslında mevcut Somali sınırlarında felaketin doğmasına yol açtığına değinmektedir. Bilhassa Barre'nin 1977 yılında Ogaden bölgesini geri almak için Etiyopya'ya karşı başlattığı topyekûn saldırı politikasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile Küba'nın son anda Etiyopya'ya destek vermesiyle Barre'nin Ogaden Savaşı'nı kaybettiğini, 1978 yılında geri çekildiğini ve ülkenin kaynaklarına büyük bir darbe vurduğunu aktarmaktadır. Savaş sonrası ülkede genel durumun bir anda değiştiğini, Somali'nin başarısız devlet statüsüne girdiğini, bu hususta siyaset bilimci ve tarihçi olan Prof. Dr. Robert Rotberg'in Somali'yi "iflas etmiş devletler" kategorisi içerisinde yorumladığını aktarmaktadır.

1980 sonrası dönemde kabileler arası anlaşmazlıkların giderek arttığını, Barre'nin ise buna sert müdahalelerde bulunmaya çalıştığını, bu müdahalenin kabileler tarafından Barre yönetimine karşı ayaklanmaların başlamasına ve Barre'nin de çok geçmeden ülkeyi terk etmesine neden olduğunu vurgulamaktadır. SSCB'nin yıkılmasıyla da Doğu Afrika'da oluşan boşluğun yerine farklı grupların aldığını, Somali özelinde ise Barre'nin yerine geçmek üzere farklı kabilelerden olmak üzere birçok kişinin yönetim için kabilelerini ön plana çıkarttıklarını ve bu durumdan kaynaklı olarak da kabileler arasında iç çatışmanın çıktığını anlatmaktadır. Kabileler arasında çıkan iç çatışmanın hem hükümeti ve toplumsal yapıyı hem de devletin toprak bütünlüğüne zarar verdiğini aktaran Afyare Elmi, bu konuda Somali'de iki bölgenin bağımsızlık için harekete geçtiğini de kaleme almıştır. Bu bölgelerden biri Puntland diğerrinin ise Somaliland olduğunu ifade etmektedir. Somaliland'ın 1991 yılında Puntland'ın ise 1998 yılında bağımsızlıklarını ilan ettiğini; ancak hiçbir devlet tarafından tanınmadıklarını da aktarmaktadır. 1991 yılından sonra yani Barre'nin düşmesinden sonra Somali'de hükümet boşluğunun oluştuğuna, her kabile yönetimi ele geçirmek için harekete geçtiğine, yönetimi ele geçiren kabilelerin nepotist uygulamalara yer verdiğine, bu durumun ciddi bir kabilesel kimlik çatışmasına dönüştüğüne ve bu görüntünün de farklı grupların yani İslami bir hareketlenmenin ortaya çıkmasına neden olduğunu ifade etmektedir. Tam da bu ortamda El-Şebab gibi bir grubun ortaya çıktığını da kaleme almıştır. Söz konusu El-Şebab grubunun önce İslami bir zemin üzerinden hareket ederek ciddi bir taraf topladığını; ancak sonrasında da bu taraflarla birlikte bölgede farklı bir politik uygulamaya dönüştüğünü aktaran yazar, El-Şebab'ın çok geçmeden farklı aktörlerden de aldığı destekle bölgede bir terör yuvasına dönüştüğünü ileri sürmektedir. Hem hükümet boşluğunun yer alması hem birçok devletin Somali'deki iç çatışmadan dolayı büyükelçiliklerini geri çekmesi hem de Somali'de devlet adına görüşülebilecek bir temsilin bulunmaması neticesinde iç çatışmaların günbegün büyüdüğüne ve El-Şebab grubunun da kısa sürede terör örgütüne dönüştüğüne değinmektedir.

Barre sonrası dönemde Somali'nin genelinde çatışma ve güvensiz bir ortamdan bahsedilse de aslında Somaliland ve Puntland bölgelerinde ciddi anlamda yaşanan bir çatışmanın görülmediğinden bahsetmektedir. Yazar, her iki bölgenin yabancı barış güçleri veya vesayet sistemleri olmadan barışa ulaşabilmiş bölgeler olduğunu aktarmaktadır. Etiyopya'nın Somali'nin tarihi düşmanlarından biri olmasına rağmen kendine komşu ve yakın olan bu iki bölgeye karşı olumsuz bir politik uygulamada bulunmadığını, bu iki bölgeyi kendi haline bıraktığını ve destek verdiğini vurgulamaktadır. Aslında Etiyopya'nın bu iki bölgeye destek vermesinin arka planındaki politikasında büyük ve güçlü bir Somali yerine bölünmüş ve zayıf bir Somali'nin olmasını arzu ettiğini de yazar, dolaylı olarak altını çizmektedir. Yazarın vurguladığı önemli konulardan biri de BM vesayeti üzerinedir. Somaliland ve Puntland bölgelerinde herhangi bir yabancı barış gücü bulunmamasına rağmen çok ciddi çatışmaların yaşanmadığı ortada iken Somali'nin başkenti Mogadişu ve diğer bölgelerde barış güçleri olmasına rağmen çatışmaların ve anlaşmazlıkların yaşanmasının düşündürücü olduğunu, bu yönüyle de Somali'yi BM vesayeti altına koyma çabalarının oldukça zayıf kaldığını, bu nedenle BM yasasında ciddi anlamda değişikliğe gidilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Afyare Elmi, kitabın sonunda Somali'deki olaylar üzerine yeni bir sayfa açarak "Tavsiyeler" başlığıyla olayları hem özetlemekte hem de olaylara çözüm için öneriler sunmaktadır. Kısacası Birleşmiş Milletlerin desteğinden bağımsız bir şekilde Somalililerin kendi sorunlarına çözüm bulmaları için bir araya gelmelerini ve bu sorunları adabı muaşeret kuralları çerçevesinde tartışmalarını arzu etmektedir. Her seferinde barış konferanslarının düzenlenmesi ülkeye barıştan ziyade hem maddi külfet olduğunu hem de sonuç alınmadan konferansların bittiğine değinmektedir. Uluslararası toplumun Somali'ye yönelik politikasında asıl hedef ve amacın devlet mekanizmasının işlerliği üzerinde durulmasını ve özellikle barış ortamının sağlanmasını gerektiren adımlar atmasını istemektedir. Kısa vadede müdahil devletlerin Somali'ye daha fazla barış gücü göndermelerini isterken uzun vadede ise kalıcı barışın sağlanabilmesi için Somali'nin kendi ulusal birliklerini yani güvenlik güçlerini oluşturmasını istemektedir. Güvenlik güçlerinin gelişigüzel değil; disiplinli, profesyonel ve geniş kapsamlı bir çaba sonunda oluşturulması gerektiğinin altını çizmektedir. Yazarın altını çizdiği bir diğer husus ise Somali merkezli bir yönetim politikasının işlenmesidir. Bu yönetim sistemine ise Somaliland ve Puntland bölgelerindeki siyasi yönetim tarzını örnek göstermektedir. Bu iki bölgede uygulanan başkanlık sisteminin çatışmasız ve güvenli bir ortam için daha uygun olduğuna değinmektedir. Başka bir ifadeyle Somaliand bölgesinin kabile sistemi yerine çift meclisli bir sistem uyguladığını bu sistemin Somali tarafından da uygulanması gerektiğini düşünmektedir.

Semptomlara yoğunlaşan "terörle savaş" politikasının bir uzantısı olarak ABD'nin Somali politikası, devletsizlik sorununa herhangi bir çözüm oluşturmadığını, ABD'nin politik uygulamasında Somali toplumunun büyük bir kesimine yönelik dışlanma ve heterojen bir toplumsal yapıya sahip olan İslamcı grupların neredeyse tümünü aynı kefeyle koyduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle Somali-ABD ikili ilişkilerinde revize gerektiğinin altını çizmektedir. Uluslararası toplumun Etiyopya'nın kendi çıkarları doğrultusunda Somali'nin bölünmesini istediğini ve bu istekle Somaliland ve Puntland bölgelerine destek vererek gösterdiğini görmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu nedenle de yazar, uluslararası toplumun Etiyopya'ya baskı uygulaması gerektiğini vurgularken

Etiyopya'yı istikrarlı bir Somali Devletinin hem bölge çıkarları açısından hem de uluslararası çıkarlara uygun olduğuna ikna etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sonuç itibariyle yazar; kriz, şiddet, çatışma, savaş ve yoksulluğu besleyen ve derinleştiren sorunların çözümünü uzun vadede eğitimle iyileşebileceğine inanmaktadır. Bu açıdan tüm Somalililerin eğitim almasını, yeterli oranda okul sayılarının artmasını, üniversitelerde de gerekli bölümlerin açılmasını ve öğretmen adaylarının yetiştirilmesini tavsiye eden yazar, bu konular için hükûmetin bütçeden fazla kaynak ayırması gerektiği önerisinde bulunarak kitabı sonlandırmaktadır.